

REFORMJAVASLAT.

MÁSODIK CZIM. — Háboru esetén.

1. Eljárás.

Miután minden hadosztályhoz és hadtesthez úgy is több hadbíró van rendszeresítve, a hadtörvényszék úgy állíttassék össze, mint béke idején, a rögtön bírósági eseteket kivéve, midőn azonnali példaadás szükséges. A rögtönbíróesetekben, ha elegendő hadbíró nem állana rendelkezésre, a hadtörvényszék legalább egy hadbíró meghívása mellett a jelenleg érvényben levő eljárás szerint állíttassék össze.

Ha 24 óra alatt az eljárás be nem fejezhető, az ügy utaltassék a rendes hadtörvényszék elé. Háboru esetén felebezésnek ne legyen helye. Azon egy kivételes esetben azonban, hogyha halálra szóló ítélet hozatik, az ítélet csak akkor emelkedjék jogerőre, ha azt a hadosztály-(hadtest) parancsnok megerősíti.

Ezen egy esetben azért koncedálom a parancsnok részére a bírói felsőbbbségi jognak korlátlan fentartását, mert felebezés absolute nem engedhető meg, ha sikert várunk az ítélettől, s mert a parancsnok (főnök) mellett tapasztaltabb, magasabb rangu törzs-hadbíró van rendszeresítve mint a csapattest (hadosztály, hadtest) jogtanácsosa, ki az ítélet iránt a parancsnokot informálni tartozik, s így a törvényesség legalább ezen garantiával láttatik el.

Más ítéletek s ügyek azonban a hadjárat befejezése után a felsőbb bíróságok által hivatalból felülvizsgálándók.

Háboru esetén amugy is a csapat-parancsnokok kétszer akkora terjedelmű fegyelmi fenytő hatalommal vannak fölrüházva, mint békében s a legtöbb bűncselekmény szigorított fegyelmi fenytővel büntetettik.

A hadbíróságok elé csakis súlyos bűncselekmények kerülnek. Az ellenség előtt pedig nem lehet hosszadalmas (bár helyes) eljárást követni, hanem ha az ügy már a hadtörvényszék elé kerül, a legtöbb esetben azonnali példaadás szükséges.

Hogy pedig a halálos ítéletek kellő alapossággal hozassanak, garancia gyanánt az lenne felállítandó, hogy a hadjárat után ezen ügyek is a felsőbb bíróságok által hivatalból felülvizsgálattassanak, s a hibás közegek a legszigorubb felelősségre vonassanak.

2. Kegyelmezés.

Miután a csapat-parancsnok (bíróági főnök) csak az elsőfoku bíróság által hozott ítéletekre nézve gyakorolná a kegyelmezés jogát, mindazon esetekben, melyekben vádlottnak, vagy a parancsnoktól függő közvádlónak felebbezése folytán, esetleg hivatalból, a felsőbb katonai bíróságok ítélnék, a kegyelmezés joga kizárólag Ő Felségét illesse. Ezen jog háboru esetén a hadsereg-parancsnokra lenne átruházható.

Zárszó.

Előterjesztett értekezésemről elmondhatom, hogy nagy fába vágtam a fejszét, s elismerem, hogy alig sikerült a nagy fából egy forgácsot lefaragnom. Bizony nem csekélység a katonai büntető igazságszolgáltatás reformálása.

Célom csak az volt, hogy a katonai igazságszolgáltatás terén, 10 évi hadbírói szolgálatom alatt szerzett tapasztalataim alapján, elősegítsem az eszmék tisztázását, s kifejezést adjak azon elveknek, melyek alapján a kérdést megoldhatónak és megoldandónak tartom, mert a katonai büntető igazságszolgáltatás mai alakjában a modern jogszolgáltatás kívánalmainak nem felel meg.

Ha sikerült az ügyet — csak egy lépéssel is — előbbre vinnem, úgy fáradságomnak gazdag jutalmát értem el.

FABINYI GUSZTÁV,
győri kir. tszéki bíró.

Jogirodalom.

Államjogi irodalmunkról.

Az alkotmányt szabályokba szedni a törvényhozás hivatása, de már az állam jogi életének kifejtését a tudománytól várjuk. Mig a közjogi irodalom nem tesz egyebet, mint a különböző időszakok alkotmány-tételeit leírja, az élő jogra nem helyez nagyobb súlyt, mint a történetére, se az egyiket, se a másikat elemzés alá nem veszi, addig e feladatának nem felel meg s közjogi tudományról sem lehet szó. Pusztá tények elmondása nem mehet tudomány számba, e czimen ma már a közjogi szaktól is azt kívánjuk, hogy képes legyen a jogot elvekre visszavezetve, tanokban előadni, egyes szerveknek, intézményeknek, jogi természetét kifejteni, tartalmat, közjogi fogalmakat meghatározni, kategóriákat felállítani; egy szóval az anyagot jogilag áthatni.

Kétségtől mindez nagy munkát igényel, sőt nálunk talán nehezebb lesz, mint más államokban. Alkotmányunk nem bir olyan szigorú történeti fejlődéssel, mint pl. az angol; 1848-ban a régi alappal több intézménnyel szakítottak. De azért nagyban-egészben mégis történeti fejlődésű, mert minden alakulásnál több maradt meg a régiből, mint a mi megváltozott. Tehát magának a feldolgozandó anyagnak összehozása is sok nehézséggel jár.

Legégetőbb szükség, miszerint államjogunk alapvető tételeire jöjjön létre megállapodás, hogy így a felmerülő részleteknél az eldön és mintegy előre irányítva legyen. Ennek hiánya okozza, hogy ma, ha valamely, államjogunkat is érintő kérdés politikai vagy egyéb okokból fontosságot nyer, az egész ország zavarban van; a hány fej, annyi nézet, s az eredményt bizony sokszor a pillanat ötlete adja meg.

A czélból pedig, hogy ez alapvető kérdések tisztázódjanak, első sorban a monographiai irodalom tehet szolgálatot. Az államjogot egészben felölelő munka inkább a részeket harmonikusan összefűzni, rendszerbe foglalni, præcisírozni, esetleg új irányokat jelölni, eszméket fölvetni hivatott, semmint a tételeket minden oldalról megvilágítani, a legapróbb részletekig elemezni, érettük polemiába bocsátkozni, stb.

Mindez okokból csak örömmel üdvözölhetjük, hogy államjogunk egy fontos és sokat vitatott kérdéséről ismét két monographia látott napvilágot,¹ melyek bár igen különböző terjedelműek és jelentőségűek, de tekintve a czélt, melyért írva lettek, tőlük elismerésünket meg nem tagadhatjuk s egyszersmind újabb bizonyítékai annak, a mi már egyéb jelenségek-ből is észlelhető, hogy alkotmányunk jogi feldolgozása mindinkább tért foglal. Jellinek a mentelmi jogot a maga egészében, előforduló és előfordulható eseteiben tárgyalja; különös figyelmet fordít a történeti fejlődésre és ebben a parlament tárgyalásaira, de konkluzióit dogmatikailag is indokolja. Daruváry² pedig tudori értekezését hozza nyilvánosságra, egyaránt bizonyítva tanultságát és analízáló képességét, ámbár több állításával nem tudnánk egyetérteni.

Jellinek helyesen mondja — a mit dolgozatával Daruváry is elismer — hogy nálunk u. n. közjogi szak művelése az élő jog elemzésével történhetik csak.

De hát mi is az az élő jog? Nem lehet más, mint az állam tényleges jogi életének szabálya. Világos, hogy a mi nem érinti az állam tényleges életét, az nem is lehet benne

¹ Jellinek Arthur: A mentelmi jog. Budapest. 1890. 460 oldal. — Daruváry Géza: A mentelmi jogról. Budapest. 1890. 48 oldal.

² Daruváry e munkájában többször foglalkozik ugyancsak a mentelmi jogról irt értekezésemmel. (Budapesti Szemle. 1889. évi augusztusi szám.) és mig a fölvetett kérdés mikénti megoldásához hozzájárul, két adatra (a régi főrendi tábla álláspontjára a mentelmi jognál és a kir. Curia 1889-ki, a mentelmi jogot érintő ítéletét illetőleg) kifogást tesz. — A dolog úgy áll, hogy az említett értekezés véletlenül korrekturnak nélkül látott napvilágot, s így két mondatba csakugyan értelemzavaró sajtóhiba csuszott, a mi egyébiránt a további szövegből könnyen észrevehető.

az élő jogban. Miután azonban alkotmányunk történeti fejlődésü, gyakran előfordul, hogy az élő jogért századokra kell visszanyulni. S e szempontból közjogi intézményeinket három kategóriába sorozhatnánk.

Némelyek teljesen bírják a történelmi fejlődést. Így, hogy a sok közül csak egy példát hozzak föl; a törvényhozói organum, illetve elemeinek egymáshoz való viszonya, jogállása. De nem minden intézményünk jutott el hozzánk ilyen történeti fejlődésben. A mai felelős miniszteri kormányzás mibenlétének kifejtéséhez nem szükséges a megelőző dicasterialis rendszer elemzése, miután az nem birta annak csiráját, csak időben előzte meg és szembeszökőleg a régi alap feladásával jött létre. Így vagyunk sokszor a tanoknál is. A fentartott felségjogoknak elmélete pl. régi államjogunk egyik alaptanát képezte. De az 1848-ki törvények ez elméletet tarthatlanná teszik, a mellett, hogy bizonyos felségjogokat szintén fentartanak a királynak, míg másokat a felség távollétében a nádor is gyakorolhat. Beszélnek és írnak tehát ismét fentartott és fen nem tartott felségjogokról, de már egészen más értelemben. Majd az 1867: VII. tcz. a nádor ide vonatkozó hatáskörét megszünteti és így bár maig is vannak és mindig lesznek az államban felségjogok, de ezeket a régi tannal magyarázni tévedés volna.

Végre kell még egy harmadik categoria azon is intézményeink számára, melyek régi alkotmányunkban, annak természetéből folyólag meg voltak ugyan, de a gyakorlatban nem fejlődhettek ki egész valójukban, vagy szükségszerű jogi természetük lett félreismerve. Ide sorozandónak tekintem én a mentelmi jogot.

Ha az 1848 előtti jogi gyakorlatot tekintjük, akkor arra a kérdésre, hogy az országgyűlés tagjai birtak-e a mai értelemben vett mentelmi joggal? csak egy feleletünk lehet, hogy nem. Törvényeink ide vonható tételei fölötté homályosak. Felmerült esetekben a szólásszabadság joga egyszer sem tud érvényre emelkedni; a *salvus conductus* pedig sokban más természetű.

De másrészt meg, ha régi alkotmányunkat tanulmányozzuk, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy annak a mentelmi jog épügy szükséges kiegészítő részét képezte, mint a hogy képezi modern alkotmányunknak. Ugyanazon okból és alapon: a *souverain* államakaratot kifejező törvényhozásnak a koronás király és az országgyűlés közti megoszlása folytán. E tekintetben az 1848-iki törvényhozás mi változást sem tett, de nem is tehetett az által, hogy az alsó tábla aristokratikus rendi szervezetét népképviselési alapra helyezte. És mégis államéletünk megújulásával egyszerre csak itt volt a mentelmi jog, mint alkotmányunknak senki által kétségbe nem vont kiegészítő része. Nem szembeötlő-e, hogy az állam jogi életéről, alkotmányunkról akkor már tisztultabb felfogás hozta létre?

A harminczas évek alsó táblája a mentelmi jognak alkotmányunkból folyó ezen szükségszerűségét ösmerte fel és azért törekedett azt homályos törvényeinkből kimagyarázni, s ragaszkodott hozzá olyan csökönyösen. A ki a harminczas évek országgyűléseinek e személyes küzdelmét végig tanulmányozta, lehetetlen, hogy észre ne vegye, hogy még egy felmerülő komolyabb eset, és a mentelmi jog régi alkotmányunknak is része lesz, mint annak természetéből folyó. Így azonban csak szüksége volt meg, de tényleg elismerve nem lett.

A mondottakból következik, hogy a mentelmi jogot ki lehetne fejteni a régi állapotok bonczolgatása nélkül is, ezekre rövid reflexiót téve, mint időben megelőzőkre. De miután régi alkotmányunk e jognak létét igényelte s mert az érette való küzdelem már nagy arányokban folyt: csak méltányolni tudjuk, hogy szerzőnk e tárgyalásokkal is egész részletesen foglalkozik, bár szorosán véve sem az élő jogra nem vonatkoznak, sem azt közvetlen létre nem hozzák. E fejtegetésekkel — a mellett, hogy több előfordult esetet is ismertet —

érdekesen mutatja be a mentelmi jognak kifejlődését a közfelfogásban.

Magát a tárgyalási módot azonban már nem helyeseltük egészen. Jellinek úgy az 1848 előtti, mint az újabb esetek tagadhatlanul pontos és lelkiismeretes előadásánál az idevonatkozó országgyűlési tárgyalásokat a Naplóból szószerint lenyomatja és ez képezi körülbelül a munka fele részét. De e sok különböző nézetnek ilyen terjedelemben és alakban való közlése fölötté zavarólag hat. A parlament eddigi eljárására ugyan különösen figyelmet kell fordítani, mert a mentelmi jog még ma is főkép a gyakorlatra támaszkodik, miután törvény által szabályozva nincsen és így az eljárás ismertetésével világosítható meg leginkább. De a szerző e célzott akkor is elérhette volna, ha a közlött Napló-részeket feldolgozza és ez által munkáját a nehézkességtől menti meg. E közlemények úgy sem adják könyvének a forrásmunka jelentőségét, miután az eredeti forrás mindenkinek rendelkezésére áll; érdemes műve pedig egész más képet nyer, ha a bőséges történeti anyagot, a mentelmi jog tételei közül feldolgozva csoportosítja.

Ha már azonban egyes esetek parlamenti tárgyalásának ilyen tért szentel, kíváncsi lett volna ép a közjogi tudomány érdekében, hogy a kérdésekkel dogmatikailag is megfelelő terjedelemben foglalkozzék; ez azonban a munka gyengébb oldalát képezi. A *præcedensekből* helyes jogi érzékkel levont következtetéseihez legtöbb esetben nem lehet szó, de azok dogmatikai indokolását bemélyedőbbnek és részletezőbbnek óhajtanók. Szerző a gyakorlati életnek ugyan nagy szolgálatot tett munkájával, midőn a mentelmi jog bonyolódott kérdéseiben a szokásos eljárást hűségesen feltünteti és azért elismerésre joggal is számíthat, de a szaktudománynak kívánni valót hagyott fenn.

Jellinek a mentelmi jog természetének kifejtésénél azon alaptételtől indul ki, hogy a törvényhozó organum az állam *souverain* hatalmának kezelője s így hivatalos munkájában *souverain* természetű jogállás illeti meg. Ez az én álláspontom is.¹ Daruváry ellene nyilatkozik és hajlandó a mentelmi jogot inkább czélszerűségi okokból fenlevőnek tekinteni.

Senki sem tagadhatja, hogy az állam *souverain* akarata a maga teljében és sajátzerű természetében a törvényhozó hatalom által jut kifejezésre; továbbá az sem vitatható, hogy valamely állami organumnak hivatásos működésénél mindama tulajdonságokkal kell birnia, melyek az általa kezelt hatalmat jellemzik, miután ez ilyenkor benne és általa él. A miből ismét világosan következik, hogy az állam *souverain* hatalmát kezelő organumot e munkájánál *souverain* természetű jogállás illeti meg, azon egyszerű okból, mert mindenkinek meg kell adni a jogot, hogy köztisztét elláthassa. Alárendelt és *souverain* hatalmat kezelő organum ellenmondás.

Igaz, hogy nálunk a törvényalkotás munkájánál több tényező működik közre, de az is tény, hogy ezek együtt képezik az egységes törvényhozói organumot. S a mi a főltszínen az országgyűlési házak külön-külön munkájának látszik, az valójában nem egyéb, mint az egységes törvényhozói organumnak, a mai alkotmányos szervezetből folyó, szükségszerű munkája s így erre illeti meg a *souverain* természetű jogállás, miután ezzel a munkával jut kifejezésre az állam *souverain* akarata.

A ki az országgyűlésnek alkotmányból folyó e jogállását tagadja, szerintem tagadja azt, hogy az országgyűlés a törvényhozói organumnak olyan szükségképen kiegészítő része, hogy nélküle (a mai szervezetben) nem létezik; vagyis a törvényhozó hatalmat egyedül a fejedelemnek adja s az országgyűlést mellette csak mint tanácskozó testet szerepelteti. Ez esetben csakugyan megállhat az a tétel, hogy az országgyűlési tagot a mentelmi jog czélszerűségi szempont-

¹ A mentelmi jogról, — (Budapesti Szemle. 1889. augusztusi szám.)

ból illeti meg, a melyet tehát el is vehetünk a nélkül, hogy alkotmányunk természetével ellentétbe jutnánk. A mi álláspontunk szerint pedig akár a kormány, akár a bíróságok saját iniciatívájukból az országgyűlés munkakörébe beavatkozhatnak s a tagokat tetteikért, nyilatkozataikért felelősségre vonhatnák, megbüntethetnék: a mai alkotmányosság megszűnne létezni.

A törvény keletkezésének szempontjából ugyan a házak, illetve az országgyűlés határozata bir súlylyal. De e határozat a mai alkotmányos szervezet folytán nem képződhetik másképp, mint a tagok nyilatkozataiból, egyéni véleményeik összefoglalásából. A mint a házak alkotó részei a törvényhozásnak, épugy a tagok szükségképeni elemei a házaknak, munkájuk törvényhozási munka s ennél fogva részesednek azon jogállásban, melyet maga az organum az államélet természetéből bir.

Hogy azonban e jogállást egyes tagok szabadossággá ne változtathassák, rendelkezik az elnök diskretionális hatalmi körrel, illetve áll fen a ház fegyelmi hatalma. Itt szerepelnek politikai és czélszerűségi okok, midőn általános nagy érdekek szempontjából a souverain jogállásu organum saját magának korlátokat állít föl. Ha kilátás volna arra, hogy az országgyűlési tag szabadságával vissza nem él, az említett korlátok bizony beszüntethetők lennének. Mig azonban, ha kilátás volna is arra, hogy idegen hatóság beavatkozására az országgyűlési munkakörbe soh'sem lesz visszaélés, még sem volna megengedhető, mert ez az alkotmány természetével ütköznék össze.¹

De e szerint tévelygésbe jutnánk, ha a mentelmi jogot büntető- vagy perjogi általános elvekből akarnók levezetni. Államjogi szabályok valósulnak itt meg, melyek bár a büntető- és perjognak is részévé válnak, az által, hogy az államjog folyományaképp a büntető- és perjog körében kivétel statuáltak.

De már abban nem egyezünk a szerzővel, hogy Werbőczy (Hk. I. 3. és II. 3.) a souverainitás fogalmát állapítja meg, midőn általános szövegekben leírja, hogy kik kezelik az államhatalmat. Szerintem a souverainitás fogalma és jelentősége ugy Werbőczynél, mint utána még hosszú időn keresztül ismeretlen volt, és nem is abból áll, hogy valaki államhatalmat kezel, hanem az államhatalom sajátlagos természetének felismerésében; vagyis, hogy a ki az államhatalmat bírja, milyen természetű hatalom felett rendelkezik. Bodin e felismerésének azután nagy jelentősége lett a régi rendi világban, melyben a rendek mintegy külön államot alkottak az államban, jogaikat az államhatalom mellett levőknek vitatták s ők, az alattvalók, az állammal közjogi tartalmu szerződéseket kötöttek.

Továbbá nem tartjuk egészen szabatosaknak a többször előforduló kifejezéseket: «népsouverainitás», «nemzeti souverainitás», «korlátolt souverainitás», stb; valamint azt sem, hogy közjogunk szerződési elméleten nyugszik. Ha ez jogi meghatározás, akkor már túlhaladott, ha pedig politikai gondolat, a mi lehetne, akkor nem szerepelhet mint jogi alaptétel.

Jellinek elemzés alá veszi azt a kényes kérdést is, hogy a mentelmi jog, az országgyűlés felosztatásával, megilleti-e a főrendiház tagját? rátámaszkodva a főrendiházról szóló, 1885. VII. tcz. 10. §-ára, mely szerint a tagsági jog és gyakorolhatása között a jog nem szűnik meg, de szünetel, látszólag különbséget tesz — tagadó feleletet ad. E felfogás elég plausibilis, de ha mélyebben vizsgáljuk, több aggályunk támad vele szemben.

¹ Megjegyzendő, hogy a fentebbiekben a mentelmi jogot csak törvényhozói munkakörre értjük, tehát azt a részét, a melyet nálunk szólás-szabadságnak neveznek. És szívesen elismerjük, hogy másik részénél, az u. n. sérthetlenségnél (bűnügyi eljárás, stb. csak a ház engedélyével indítható meg) czélszerűségi momentumok is előtérbe lépnek.

Az 1885. VII. tcz. ama kitétele, hogy a főrendiházi tag joga nem szűnik meg, de szünetel, közönséges nyelvre mégis csak ugy fordítható le, hogy az illető a jogot nem bírja. Azok, kiknek joga szünetel (politikai jogaik felfüggesztésére ítélték, a vagyoni kvalifikációval nem bírók, stb.) tényleg nem tagjai a főrendiháznak, valamint nem tagjai az országgyűlésnek. E kifejezés «a jog szünetel» tehát nem azt jelenti, hogy az illető bírja a jogot, de nem gyakorolhatja, hanem jelenti a jognak hiányát, mely azonban bizonyos feltételek beálltával, hogy ugy mondjuk, magától föléled.

Kétségkívül bizonyos paradoxon van abban, miszerint valaki országgyűlési tagság czimén jogokat élvezzen, midőn az országgyűlés fel van osztatva, tehát nem létezik. De ilyen előlegezéseket ismer alkotmányunk. A megválasztott képviselők sérthetlensége már az országgyűlés alakulása előtt is fenáll, miután az alkotmány az országgyűlés (alsó ház) leendő tagjait oltalmazza. Ehhez hasonló a főrend állása az országgyűlés felosztatása után és így az alkotmány oltalmazhatja a főrendiház jövődöbéli tagját is. Az országgyűlés felosztatása főrendre csak szünetet jelent, miután a következő országgyűlésnek már kijelölt tagja. A felosztatás a főrend jogát nem érinti s így annak tartalmát sem alterálhatja.

Dr. NAGY ERNŐ.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A bírói és ügyészi szervezet módosítása.

Az igazságügyminiszter által legközelebb a törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslat 63. §-a értelmében azok, a kik a törvény hatálybaléptekor törvényes joggyakorlaton voltak, a gyakorlati bírói vizsgára az eddigi feltételek mellett bocsáthatók.

Ezen átmeneti intézkedés egészen szükségtelenül évek hosszú sorára illusoriussá teszi a törvényjavaslat üdvös intézkedésének gyakorlati érvényesítését. Mert tudvalevő, hogy az eddigi törvények értelmében a joggyakornoki minősítés az egyetemi végbizonyítvány elnyerése és az államvizsga letételéhez van kötve, de hogy az egyetemet végzett joghallgatók államvizsgálati bizonyítvány hiányában is joggyakornokokká kinevezhetők, és csak arra kötelesek, hogy az államvizsgát szolgálatba lépésük után egy év alatt sikeresen letegyék.

Innen van, hogy hazai bíróságainknál számtalan joggyakornok van joggyakorlaton, kik még csak az államvizsgálati bizonyítvánnyal sem bírnak. Hogy pedig azon joggyakornokoknak képzettsége sem kielégítő, kik az államvizsgát letették, azt az eddigi tapasztalat és épen a szőnyegen fekvő új törvényjavaslat is eléggé igazolja.

Kétségtelen, hogy a törvényjavaslatnak egyik legüdvösebb intézkedése az, mely az aljegyzői minősítést a jogtudor-ság elnyerésének feltételéhez köti; de nincs elfogadható ok, melynél fogva a törvény hatálybaléptekor joggyakorlaton levőket a jogtudori oklevél elnyerésétől felmenteni kellene.

A joggyakornokok nem köztisztviselők, a kiknek a fokozatos előléptetéshez való igényük olyképen fenállana, hogy vissza kellene riadnunk attól, hogy velük egy helyes törvényhozási intézkedést éreztessünk, sőt a tapasztalás mutatja, hogy maguknál a joggyakornoknál, a kik a bíróságnál alkalmazást keresnek, sem érlelődött meg rendesen az az elhatározás, hogy a bírói pályán maradjanak, hanem ellenkezőleg számtalan példa van rá, hogy a bírói joggyakorlatot épen csak a gyakorlat egy nemének tartják, melyet utóbb az ügyvédi gyakorlattal kiegészíteni jónak tartják. A bírói joggyakorlat tehát reájuk nézve számos esetben csak kísérleti mérőül szolgál, a melyen egyéni tetszésük, izlésük szerint vagy megmaradnak, vagy pedig attól elszakadva más hivatás után néznek. Ha már a